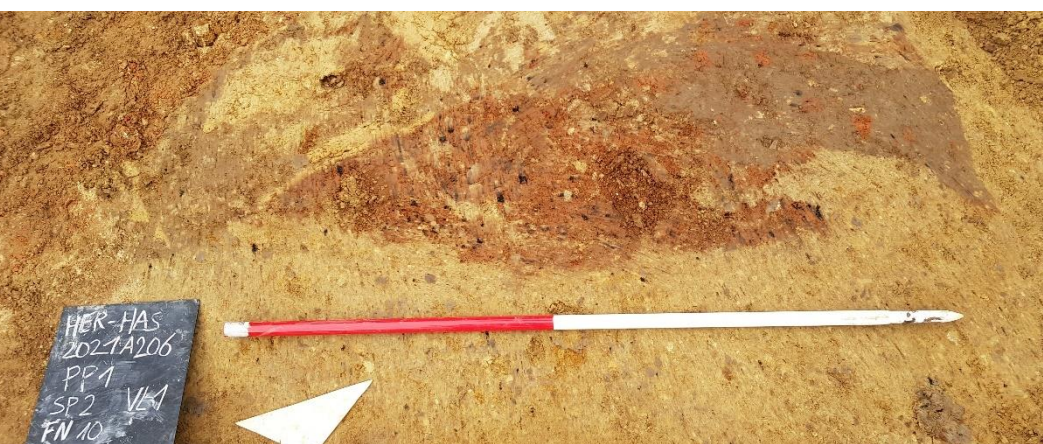

NOTA

Hasseltsestraat – Herk-de-Stad (Limburg)

ADEDE Archeologisch Rapport 682 - 2021

VRANKEN JOLIEN

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 682

Nota
Hasseltsestraat – Herk-de-Stad
(Limburg)

VERSLAG VAN RESULTATEN

VRANKEN JOLIEN

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2021
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Niels Janssens
Kaartmateriaal	M. Van Eynde en J. Vranken
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 6 -
2	Beschrijvend gedeelte	10
2.1	Situatie terrein.....	10
2.2	Geplande werken	12
2.3	Bureauonderzoek	13
3	Projectspecifiek	14
3.1	Archeologische voorkennis	14
3.2	Aanleiding van het onderzoek.....	14
3.3	Doel van het onderzoek	14
3.4	Randvoorwaarden	14
4	Proefsleuvenonderzoek (2021A206)	15
4.1	Werkwijze en strategie.....	15
4.1.1	Motivering onderzoeksstrategie	15
4.1.2	Afwijking voorgesteld Programma Van Maatregelen	15
4.1.3	Organisatie van het vooronderzoek en gebruikt materiaal	15
4.2	Assessmentrapport	22
4.2.1	Methoden, technieken en criteria.....	22
4.2.2	Assessment vondsten.....	22
4.2.3	Assessment stalen	26
4.2.4	Conservatie assessment	26
4.2.5	Assessment sporen en lagen	27
4.2.5.1	Topografie van het onderzoeksgebied	27
4.2.5.2	Stratigrafie en bodemopbouw	31
4.2.5.3	Sporenbestand	37
4.2.5.4	Datering en interpretatie	44
4.2.5.5	Beantwoorden onderzoeksvragen	45
5	Synthese	46
5.1	Besluit gespecialiseerd publiek	46
5.1.1	Archeologische waardering.....	46
5.1.2	Potentieel tot kennisvermeerdering en afweging verder onderzoek	46
5.2	Besluit breed publiek.....	47
6	Bibliografie.....	48
7	Fotolijst proefsleuvenonderzoek.....	49
8	Sporenlijst proefsleuvenonderzoek.....	50

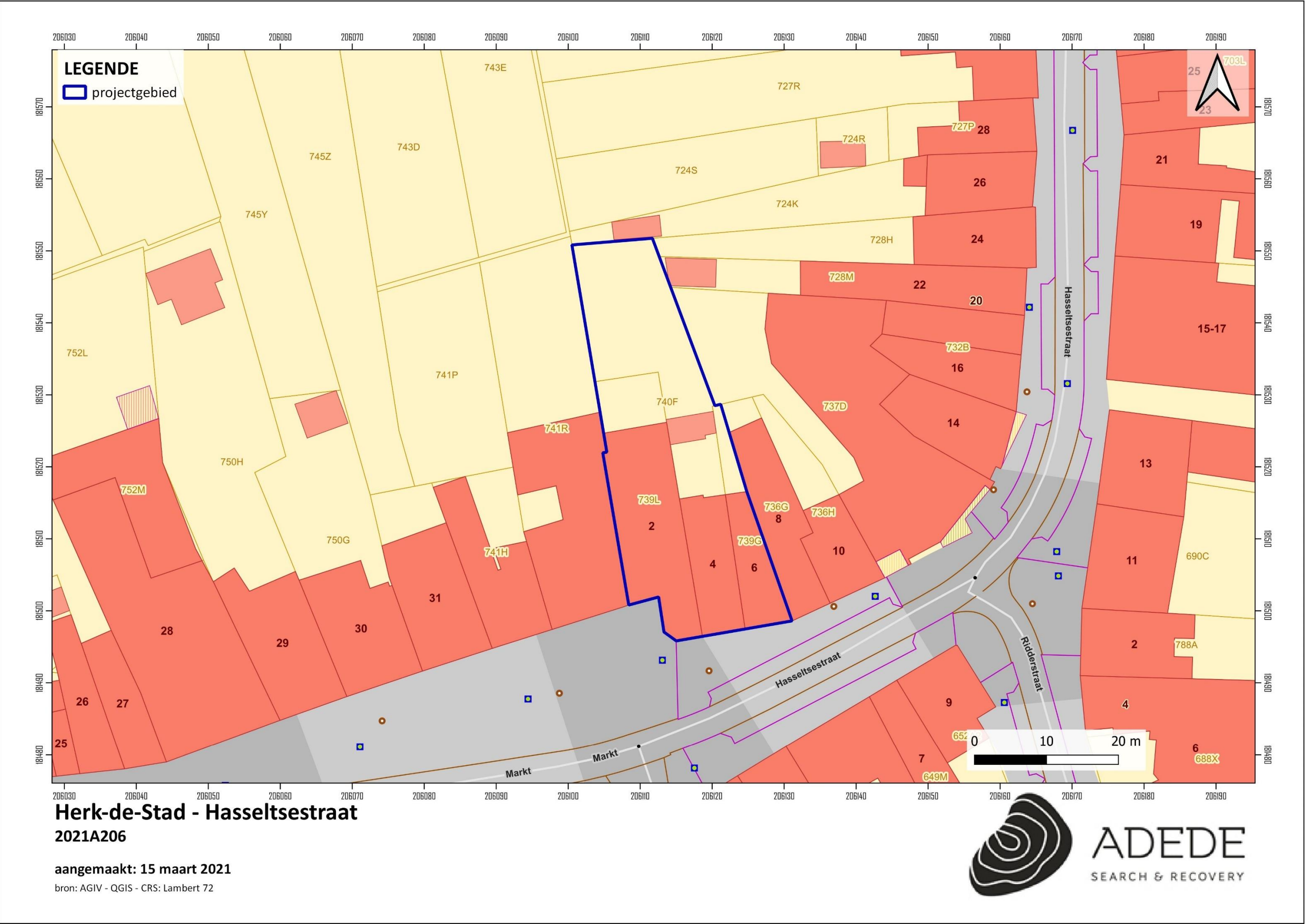
9	Lijst van figuren	51
---	-------------------------	----

1 Administratieve fiche

Projectcode	Proefsleuven: 2021A206
Site	Herk-de-Stad - Hasseltsestraat
Projectsigle ADEDE	HER-HAS
Ligging	Hasseltsestraat 2-4-6, 3540 Herk-de-Stad
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	Sectie A, Afdeling 1, Percelen 739L, 739G, 740F
Soort onderzoek	Proefsleuvenonderzoek
Aard van de vervolgw werken	Sloop huidige gebouwen, bouw handelsruimte en zes appartementen met ondergrondse parkeergarage, aanleg tuin
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Niels Janssens OE/ERK/ARCHEOLOG/2016/00131
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Vranken J., 2020, Nota Hasseltsestraat – Herk-de-Stad (Limburg), ADEDE Archeologisch Rapport 682, Gent.
Grootte onderzoeksgebied	Ca. 915 m ²
Periode uitvoering	Maart 2021
Themen thesaurus Onroerend Erfgoed	Proefsleuvenonderzoek, Prospectie met ingreep in de bodem

2 Beschrijvend gedeelte

2.1 Situatie terrein

Het projectgebied bestaat enerzijds uit een zone met gesloopte gebouwen (gesloopt tot op maaiveld) en anderzijds uit een braakliggende zone begroeid met gras (vroegere tuinzone). De drie gesloopte gebouwen bevatten een kelderverdieping aan de straatkant met een minimale diepte van 195 cm onder het bestaande maaiveld. Ze werden in het kader van de archeologienota reeds onderzocht en gedetermineerd als zijnde van recente datum.¹

Daarnaast is er een put (vroeger een bakoven) aanwezig in het zuidwesten binnen de tuinzone. Deze put is 80 cm diep, 226 cm breed en 432cm lang.

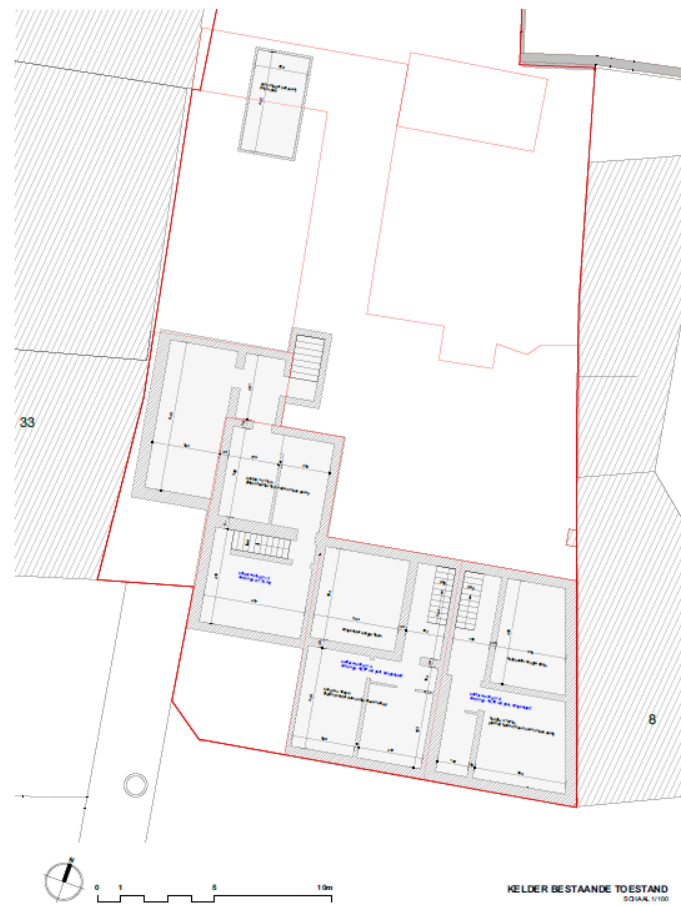

Figuur 1. Onderzoeksgebied tijdens het proefsleuvenonderzoek: zicht op gesloopte gebouwen (links) en zicht op achtertuin (rechts).

¹ De Cuyper & Van Ginst 2020, 5-9

Figuur 2. Onderzoeksgebied tijdens het proefsleuvenonderzoek: kelder aan straatkant.

Figuur 3: Bestaande en recente gedateerde kelders op het terrein²

2.2 Geplande werken

“De geplande werken omvatten de sloop van de huidige gebouwen, verhardingen en de kleine structuur ten noorden van deze bebouwing. De sloop zal pas van start gaan wanneer alle gevaarlijke toepassingen zoals asbest en gipsisolatie verwijderd zijn. Wanneer de gebouwen zijn gesloopt, wordt de bouw van een handelsruimte en zes appartementen met een ondergrondse parkeergarage voorzien. Op het braakliggend terrein, in het noorden van het projectgebied, wordt de aanleg van een tuin met gras en bomen ingepland. Deze zal worden begrensd door een paan- en draadafsluiting. Verder wordt op deze locatie de bouw van een tuinberging ingepland. Ten zuiden van de tuin wordt een waterdoorlatende verharding voorzien. Ten oosten van het geplande appartementsgebouw worden bomen geplant. Ook aan de voorzijde, in het zuiden, worden bomen voorzien. Aan de voorzijde wordt een inrit voor de parkeergarage voorzien.”³

² Uit De Cuyper & Van Ginst 2020, 6

³ De Cuyper & Van Ginst 2020, 10

2.3 Bureauonderzoek

Voor de resultaten van het bureauonderzoek wordt verwezen naar de bekrachtigde archeologienota met id-nummer 15649⁴.

⁴ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/15649>

3 Projectsamenstelling

3.1 Archeologische voorkennis

Binnen het onderzoeksgebied is tot op heden nog geen archeologisch (voor)onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. In de omgeving van het projectgebied zijn wel een aantal CAI-meldingen terug te vinden die in de databank van de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) zijn opgenomen. Deze verwijzen naar resten uit de metaaltijden, middeleeuwen en nieuwe tijd.

3.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, waarbij het projectgebied gelegen is binnen een vastgestelde archeologische zone.

3.3 Doel van het onderzoek

De prospectie met ingreep in de bodem had tot doel het vaststellen, evalueren en waarderen van de mogelijke archeologische resten die op de locatie aanwezig zijn, dit in het kader van de opmaak van de archeologienota voor het volledige onderzoeksgebied.

3.4 Randvoorwaarden

N.v.t.

4 Proefsleuvenonderzoek (2021A206)

4.1 Werkwijze en strategie

4.1.1 Motivering onderzoeksstrategie

Zie goedgekeurde archeologienota (ID 15649) met vigerend Programma van Maatregelen.⁵

4.1.2 Afwijking voorgesteld Programma Van Maatregelen

Bij de uitvoering van het veldwerk werd zo goed als mogelijk het oorspronkelijk voorgestelde sleuvenplan gevolgd. Er werd enkel ter hoogte van de kelder aan de straatzijde afgeweken van het programma van maatregelen.

Op de locatie waar de proefput gepland stond was een diepe, tijdens het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem als recent gedateerde, kelder gelegen. Gezien door het plaatsen van deze kelder de vroegere stratigrafie reeds verstoord werd, is ervoor gekozen om de proefput op een locatie te leggen waar geen kelder aanwezig en waar dus het potentieel op een goede bewaring veel groter was. Zo trachtte we een maximum aan kennis te kunnen vergaren binnen dit onderzoek (voor meer details, zie volgend hoofdstuk 4.1.3).

4.1.3 Organisatie van het vooronderzoek en gebruikt materiaal

Bij de uitvoering van het veldwerk werd dus zo goed als mogelijk het oorspronkelijk voorgestelde sleuvenplan gevolgd. Toch zorgde terrein-specifieke omstandigheden ervoor dat er enkele afwijkingen noodzakelijk waren. Dit voornamelijk door de aanwezige kelderverdiepingen aan de straatzijde van de gesloopte gebouwen. Hierdoor werd een gedeelte van de proefsleuf naar het oosten opgeschoven en werd de locatie van de proefput verplaatst naar een zone zonder kelders. Hier was het potentieel op een goede bewaring van oudere structuren en lagen veel groter.

Tijdens het onderzoek werden in totaal 3 geregistreerde profielputten aangelegd volgens een geschrinkt patroon. Om het archeologisch potentieel van het terrein beter te kunnen lezen en in te schatten werd 1 kijkvenster aangelegd op de achtererven, waar het potentieel op het aantreffen van oudere structuren groter was (ten opzichte van de locatie van de aanwezige, recente kelders).

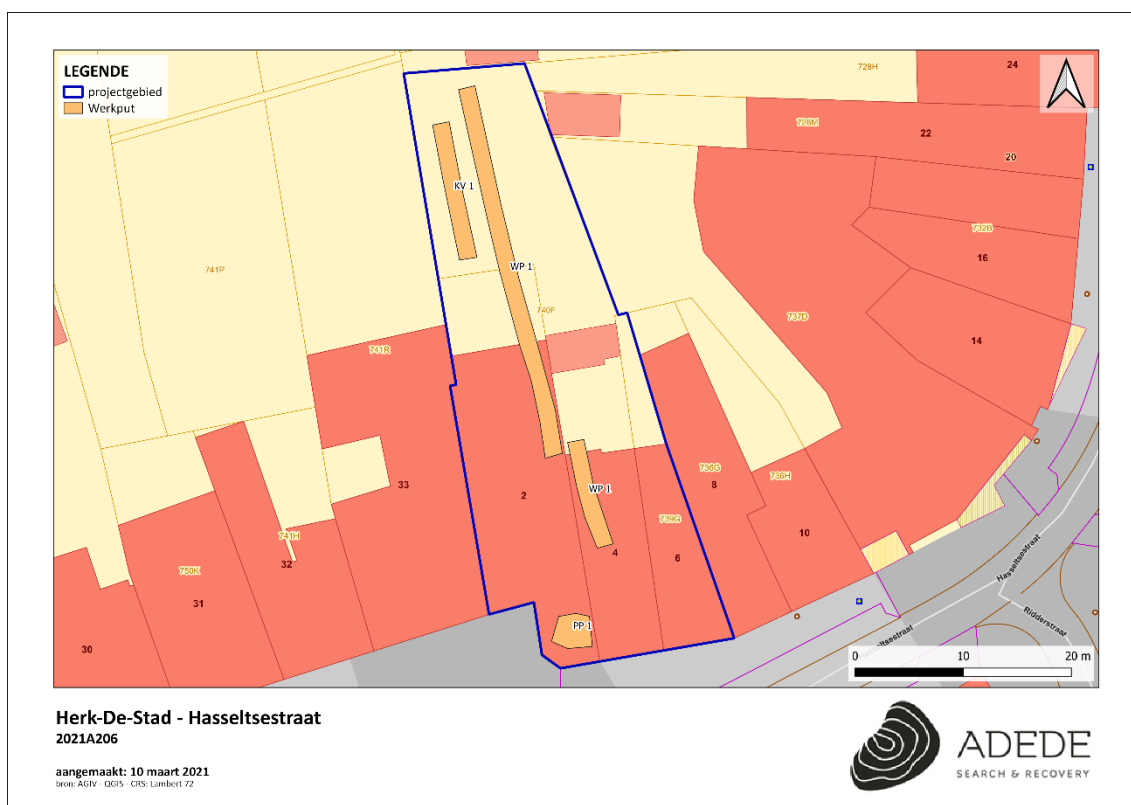
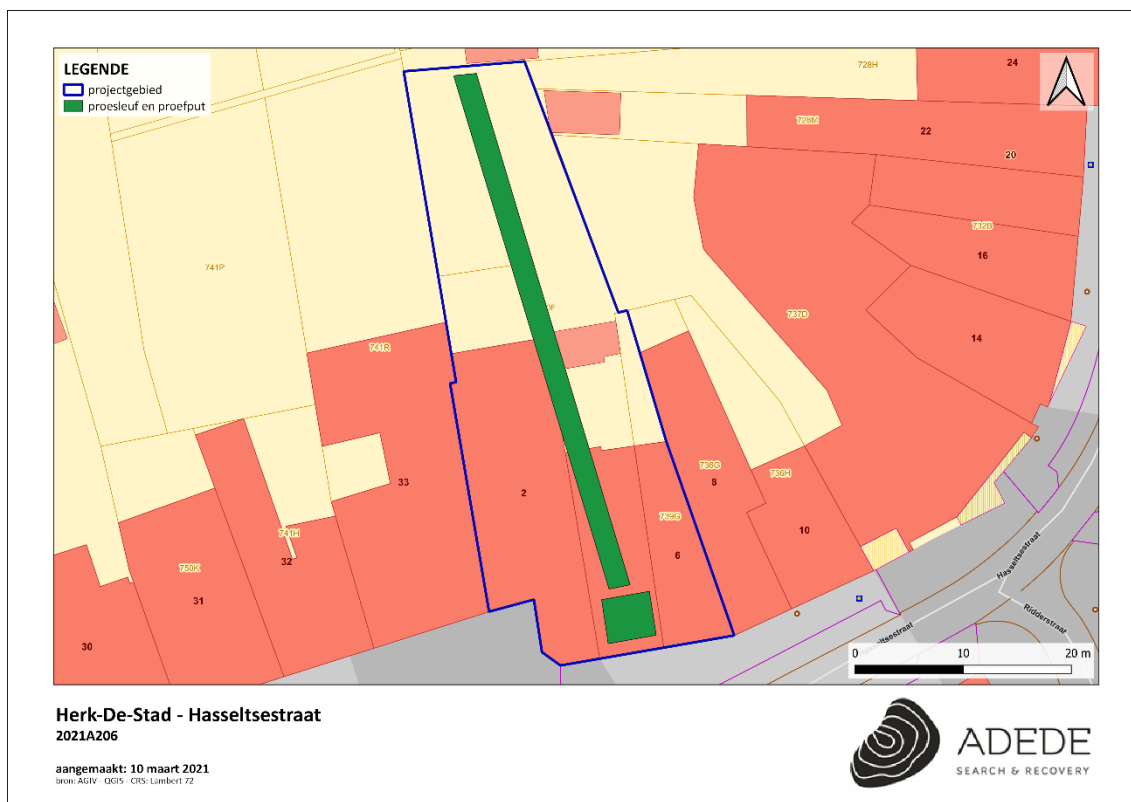
Tijdens het onderzoek werd een oppervlakte van ca. 71 m² opengelegd door middel van een proefsleuf (7,7%), 20,2 m² door middel van een kijkvenster (2,2%) en 10 m² door middel van een proefput (1,1%),

⁵ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/15649>

op een totale oppervlakte van 915 m². Uitgerekend komt dit neer op ca. 11,1 % van het te onderzoeken gebied dat werd onderzocht. Hiermee werd de vooropgestelde dekkingsgraadnorm niet gehaald. Toch kan gesteld worden dat er voor dit specifieke onderzoeksgebied voldoende kennis vergaard is om een gefundeerde inschatting te maken van het archeologisch potentieel van het terrein. Alle aangelegde werkputten zijn nagenoeg leeg wat sporen betreft of sterk verstoord in combinatie met de slechte bewaring van de weinige aanwezige sporen, kan gesteld worden dat de kans dat er zich nog relevante sporen bevinden in de minder onderzochte delen eerder klein is.

Er werd getracht vondsten te recupereren uit de aanwezige lagen en sporen om een relatieve datering te bekomen van deze lagen/sporen en verkleuringen. Er werden in totaal 4 vondsten aangetroffen.

Tijdens het onderzoek werden slechts vier zaken aangeduid als spoor. Het gaat hier over fragmenten van muurdelen en twee kuilen.

Figuur 4. Voorgesteld sleuvenplan volgens PVM. ⁶ (boven) en uitgevoerd sleuvenplan (onder).

⁶<https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/15078>

Figuur 5: Wijziging geplande sleuven (groen) ter hoogte van kelders.

Het archeologisch veldwerk werd uitgevoerd op 9 maart 2021 door Jolien Vranken (archeoloog, ADEDE bvba) en Merel van Eynde (archeoloog, ADEDE bvba). De verwerking van de resultaten en de opmaak van het assessmentverslag werd uitgevoerd door Jolien Vranken.

Voor het graaf- en opvulwerk werd gebruik gemaakt van een 16-tons rupskraan met een tandeloze graafbak van 1.5 m breed. De bodem werd ter hoogte van aanwezige sporen na aanleg van de proefsleuven opgeschaafd ten einde deze sporen duidelijk te kunnen aflijnen. Vervolgens werden de sleuven gedocumenteerd (gefotografeerd en digitaal ingetekend). Het afgraven gebeurde gescheiden waarbij de teelaarde van de onderliggende lagen werd gescheiden om tijdens het dempen van de sleuven de oorspronkelijke bodemopbouw zo goed mogelijk te herstellen.

De bodem werd laagsgewijs afgegraven tot op het eerste archeologische relevante én leesbare niveau. De registratie van de sporen en profielen gebeurde conform de CGP §8.6. Het vlak, alle sporen en de referentieprofielen zijn gefotografeerd en digitaal ingetekend. De foto's werden genomen met een Samsung Galaxy S8. Alle werkputten zijn ingemeten in Lambert-72 coördinaten met behulp van een GPS van het type Septentrio AsterX-U.

Er werden in totaal 3 profielkolommen aangelegd, opgeschoond en geregistreerd om zodoende een beter inzicht te krijgen in de bodemopbouw van het projectgebied. Het archeologisch niveau werd

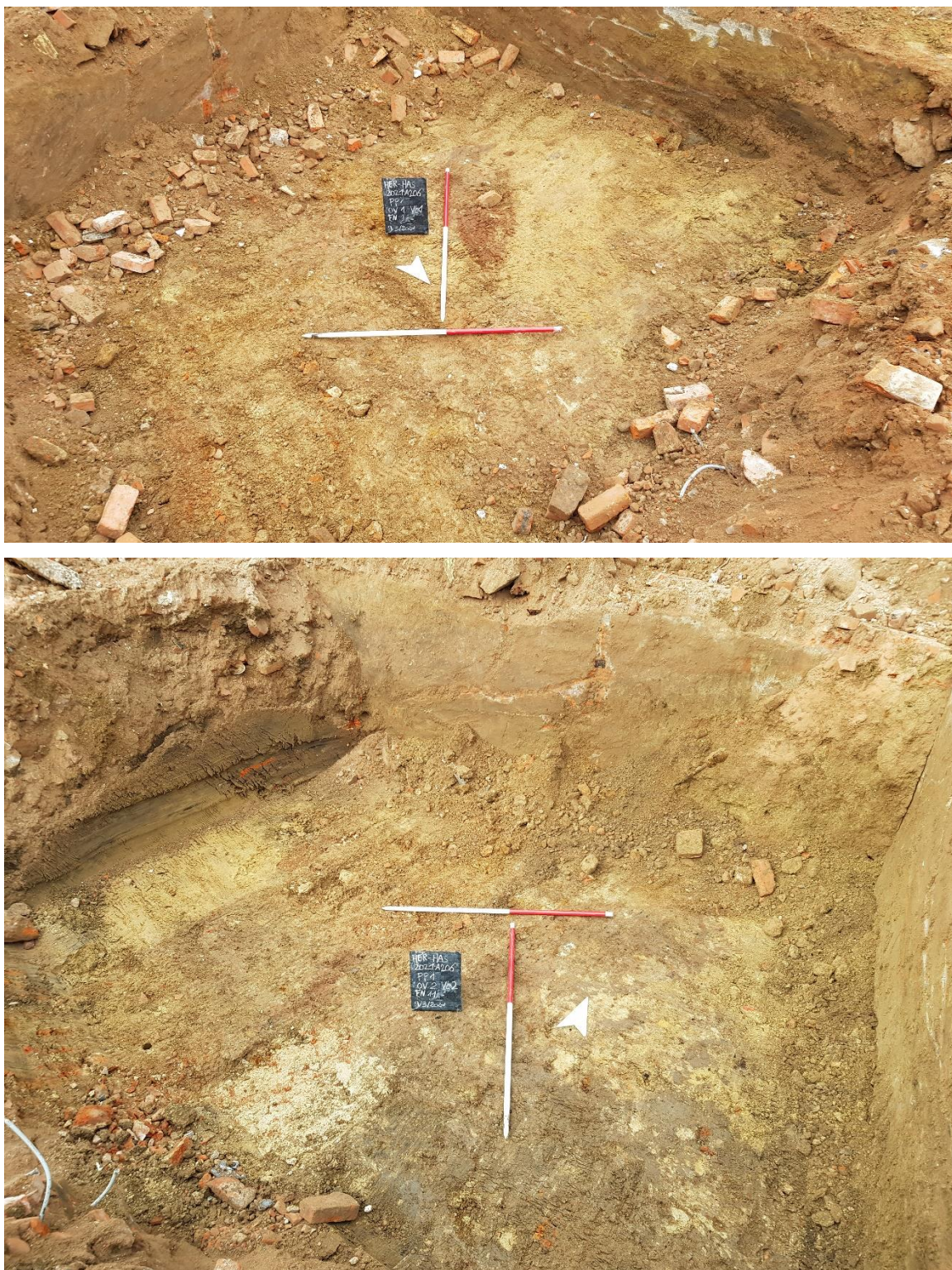
aangehouden door middel van het opkuisen van kleine, lokale profielen in de sleufwand die met de schop manueel werden aangelegd maar die verder niet geregistreerd werden.

De diepte van elk vlak ten opzichte van het maaiveld is weergegeven volgens de Tweede Algemene Waterpassing (TAW). Alle sporen werden gefotografeerd en beschreven.

Het terreinwerk werd uitgevoerd onder toezicht van erkend archeoloog type 1 Niels Janssens, bijgestaan door Jolien Vranken (veldwerkleider – erkend archeoloog type 1) en Merel Van Eynde (archeoloog). De daaropvolgende verwerking en rapportage werd uitgevoerd door Merel Van Eynde en Jolien Vranken. De digitale plannen werden hierbij verwerkt in QGIS en de lijsten in Microsoft Excel.

Figuur 6: Werkput 1.

Figuur 7: Proefput 1: vlak 1 (boven) en vlak 2 (onder).

Figuur 8. Proefput 1: vlak 3.

Figuur 9: Kijkvenster 1.

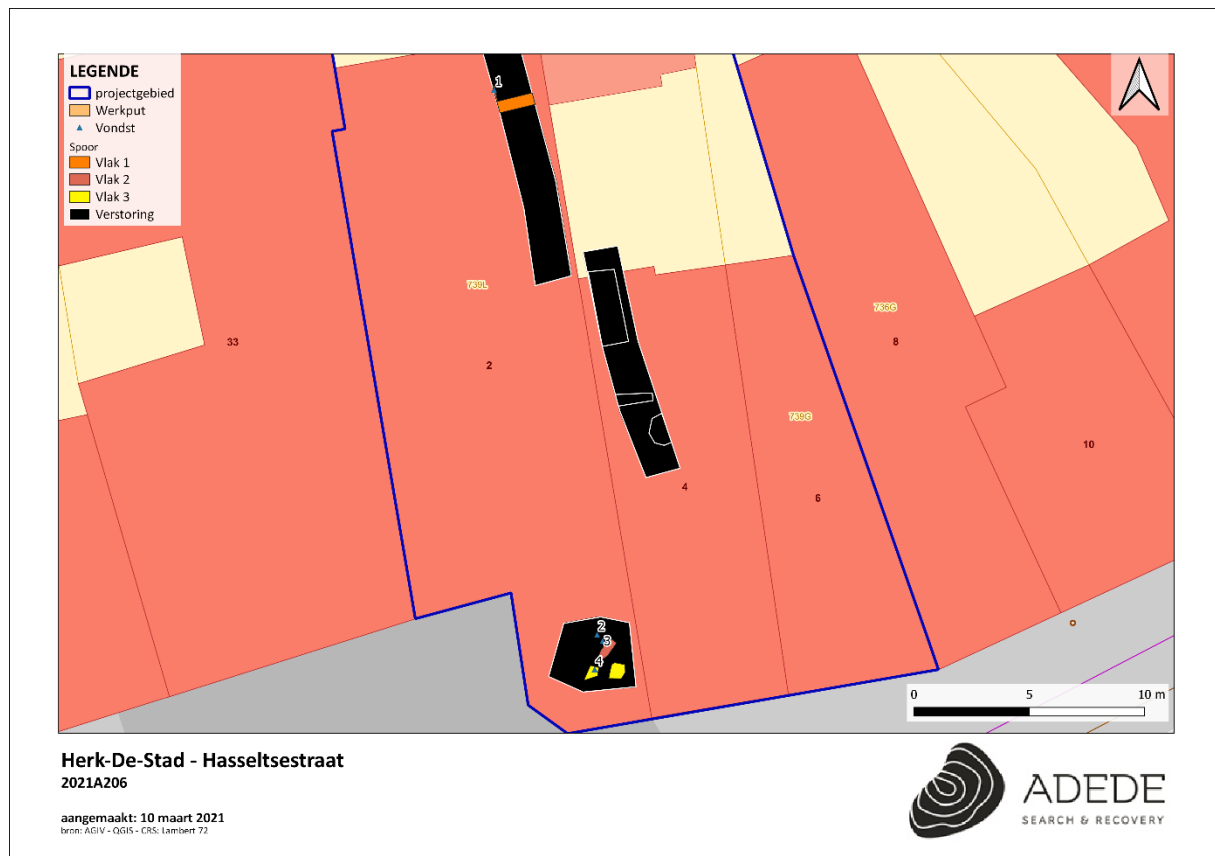
4.2 Assessmentrapport

4.2.1 Methoden, technieken en criteria

Het assessment van de sporen gebeurde grotendeels bij de uitvoering van het veldwerk. Dit werd bijgestuurd, verfijnd en aangepast op basis van de digitale plannen en coupetekeningen, de foto's en de spoorbeschrijvingen achteraf. Natuurwetenschappelijke dateringen waren niet voorhanden. De interpretatie van de sporen is voornamelijk gebaseerd op de vorm, de kleur, de aflijning en de structuurvulling zoals waargenomen in het vlak. Normaliter kan men een deel van de aangetroffen sporen "dateren" op basis van vondstmateriaal in hun (op)vulling. Toch dient men voor ogen te houden dat het gebruik van vondstmateriaal als daterend element niet zaligmakend is. Vondstmateriaal kan namelijk sporen relatief dateren. Soms is het materiaal niet goed dateerbaar en zelfs wanneer dat wel zo is, dient de vraag gesteld te worden wat de relatie is met het betreffende spoor en waar het zich in dat spoor bevindt. Vondsten kunnen immers op velerlei wijzen in de grond terechtkomen. Indien een site gedurende een lange periode in gebruik is geweest, dient rekening gehouden te worden met fenomenen als opspit en zwerfvuil, die het dateren van sporen kunnen bemoeilijken. Bij uitvoering van onderhavig veldwerk werden er 4 vondsten ingezameld, bestaande uit een baksteen afkomstig van spoor 1 en 4 en een aardewerkfragment uit spoor 2.

4.2.2 Assessment vondsten

Er werden 4 vondsten aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek. Het gaat om twee scherven en twee bakstenen uit de aangetroffen muren (zie hoofdstuk over sporen).

Figuur 10: Vondstlocaties op GRB met aanduiding sporen.

Figuur 11: Foto vondst 2.

Het aardewerk werd aangetroffen in de aangelegde proefput. Vondst 2 betreft een randfragment van een sterk verweerd mortarium in Maaslands baksel. Het kan ingedeeld worden onder het type Vanvinckenroye 352 dat meestal gedateerd wordt tussen 150-300n.Chr.⁷ De karakteristieke opstaande rand is reeds afgebroken, maar de aanzet is nog wel zichtbaar. Ook zijn de ingebakken kwartskorrels of het verbrijzeld grind aan de binnenkant reeds verdwenen door verwerking, zodat enkel een soort

⁷ Vanvinckenroye 1991, p. 74-75

poriën over blijven. Het is afkomstig uit een spoor van verbrande leem dat omgeven wordt door een sterk verstoorde laag. Zowel de locatie waarin deze vondst aangetroffen werd, als de sterke graad van verwerking wijzen erop dat deze vondst zich niet in zijn oorspronkelijke context bevindt.

Ook in vlak 2 werd een scherf aangetroffen in steengoed (vondst 3). Deze had een roodbruine ijzerhoudende engobe aan de buitenkant. Steengoed werd aan het eind van de 15^e eeuw voornamelijk gebruikt als het om drink- en schenkgerei gaat, maar het kwam ook al voor in vroegere perioden, zij het in mindere mate.⁸

Figuur 12: Foto vondst 3.

De overige vondsten betreffen bakstenen afkomstig uit spoor 1 en spoor 4. Bakstenen kregen een belangrijke rol in het stadsuitzicht vanaf het eind van de 15^e eeuw.⁹ Over het algemeen wordt gesteld dat grotere bakstenen ouder zijn, maar het formaat van de baksteen is ook afhankelijk van het productiecentrum. Ook moet steeds rekening gehouden worden met de mogelijkheid tot hergebruik van stenen.¹⁰ Deze factoren maken het moeilijk om bakstenen te dateren, zeker wanneer er weinig betrouwbare referenties uit de omgeving beschikbaar zijn. De baksteen uit spoor 4 is 25,5 x 12 x 4,5cm groot en werd gemetseld in losse gele kalkmortel op zandbasis. De afmetingen van deze baksteen lijken sterk op lokale stenen geproduceerd in Sint-Lambrechts-Herk (24 x 11,5 x 6cm) uit de 19^e eeuw.¹¹ Het moet opgemerkt worden dat er geen referenties werden gevonden voor oudere baksteenformaten in de regio en dat het dus mogelijk is dat de stenen en het bijbehorende spoor ouder zijn.

⁸ De Groote K., 2014, p. 378.

⁹ Le Noir L., 2017, p. 11.

¹⁰ Stenvert R., 2012, p. 19.

¹¹ Le Noir L., 2017, p. 32.

Spoor 1 bestaat uit kleinere bakstenen (17 x 8 x 4,5cm) en cementmortel. Het gebruik van cementmortel kent zijn opkomst in de 19^e eeuw.¹² Op basis van de baksteengrootte en de gebruikte mortel kan dus gesteld worden dat vondst en spoor 4 ouder zijn dan vondst en spoor 1.

Figuur 13: Vondst 1 (boven) en vondst 4 (onder).

¹² Le Noir L., 2017, p. 60.

4.2.3 Assessment stalen

Niet van toepassing, er werden geen stalen genomen tijdens het proefsleuvenonderzoek.

4.2.4 Conservatie assessment

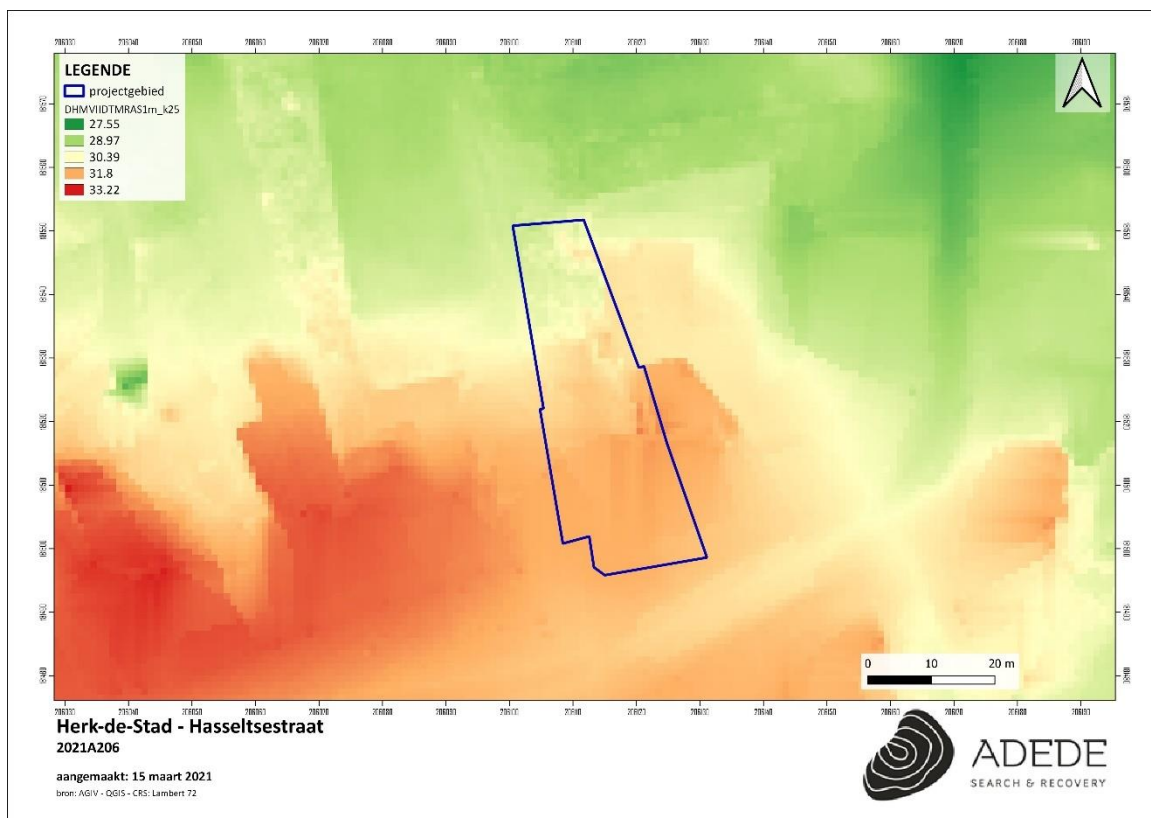
Niet van toepassing.

4.2.5 Assessment sporen en lagen

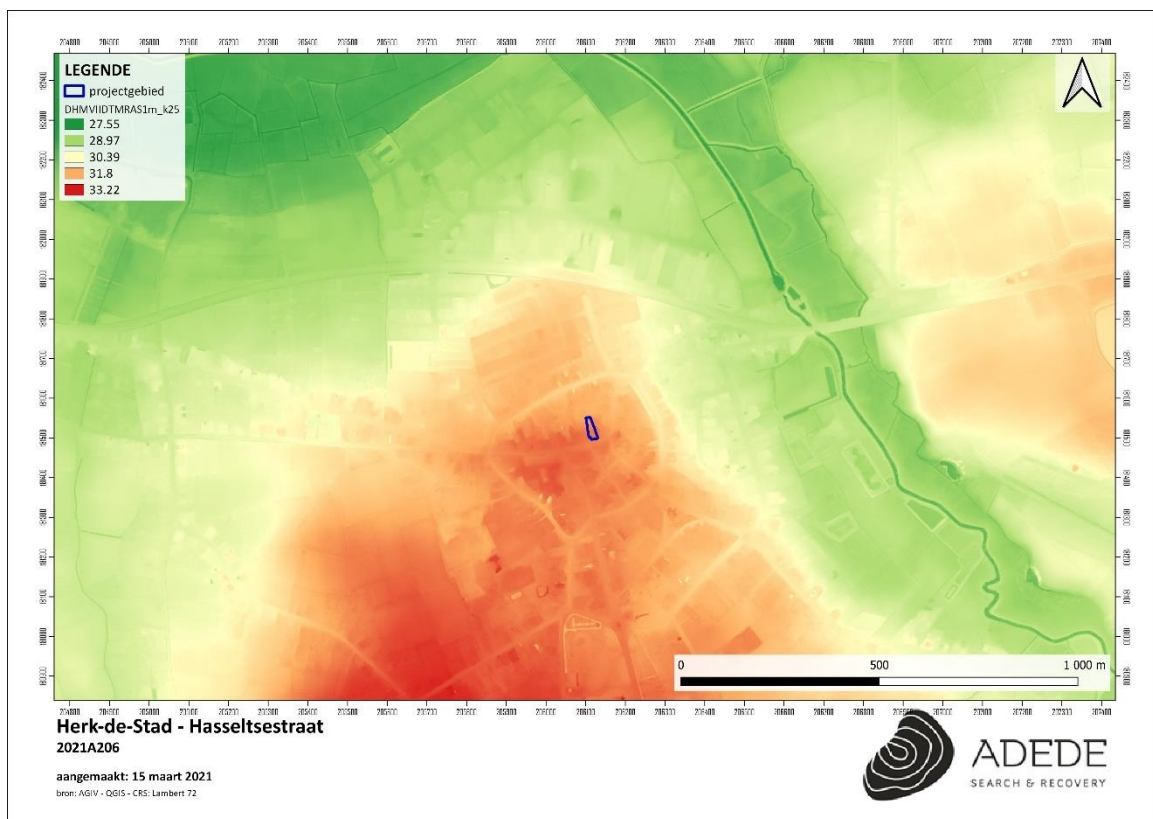
4.2.5.1 Topografie van het onderzoeksgebied

Het projectgebied is gelegen aan de Hasseltsestraat 2-4-6 in Herk-de-Stad en bevindt zich specifiek binnen de archeoregio van de (zand)leemstreek. In de nabijheid van het projectgebied (ca. 600 tot 800 m naar het oosten) zijn een aantal waterlopen terug te vinden, met name de Herk, de oude Herk en de Zwarte Winterbeek.

Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II vertoont een hoogteverschil tussen 31 en 32 m TAW binnen het projectgebied met een afhellend verloop in noordelijke richting. Ten opzichte van de ruimere omgeving is het projectgebied gelegen op een hoger gedeelte in het landschap.

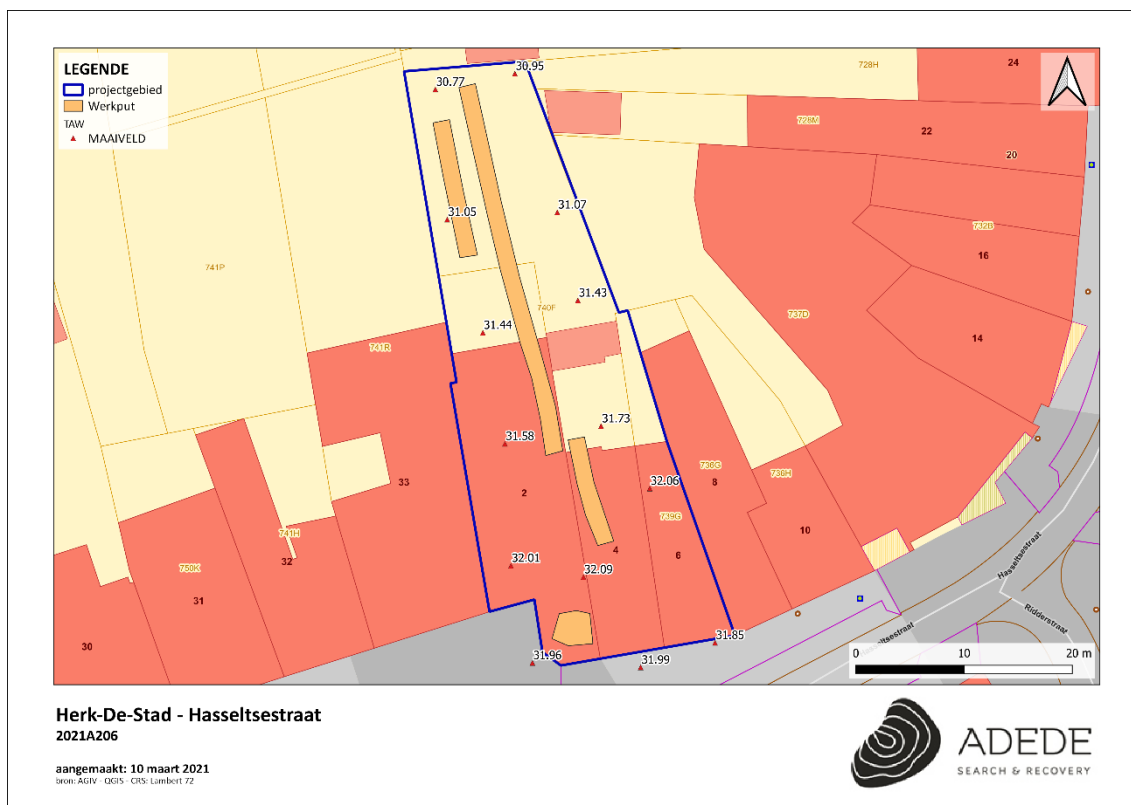

Figuur 14. Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m.

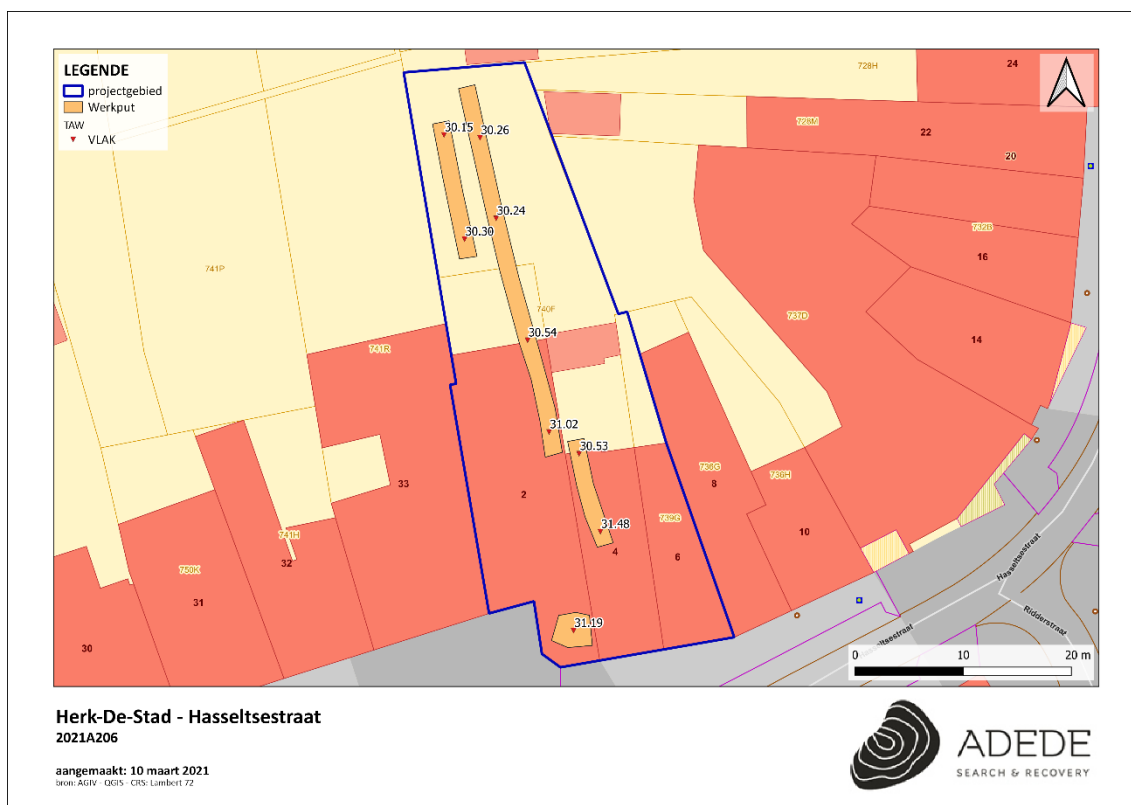

Figuur 15. Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m.

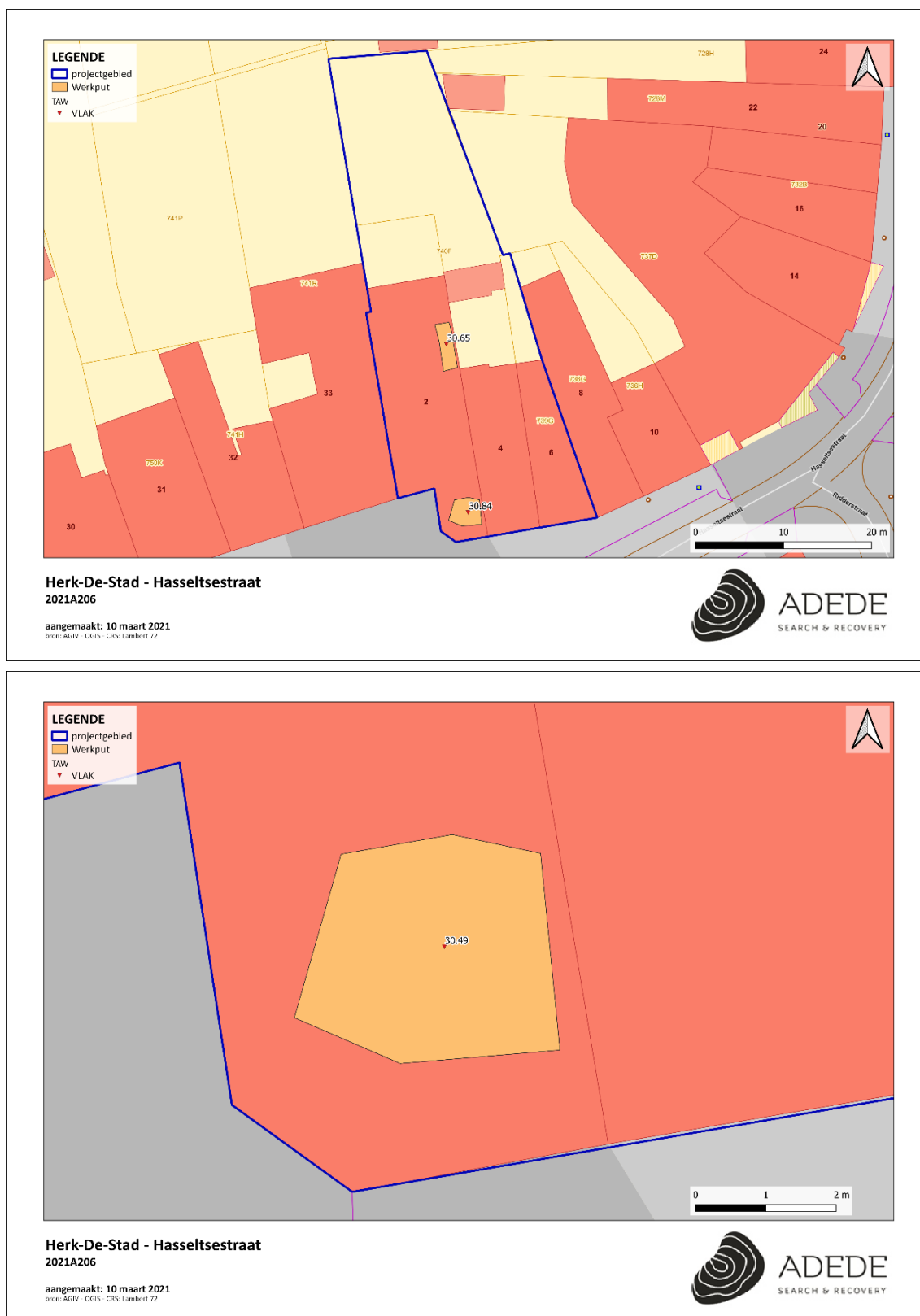
Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden zowel het hoogteverloop van het maaiveld, als de diepte van het archeologisch vlak systematisch voor heel het onderzoeksgebied ingemeten ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing (TAW). De resultaten van de metingen op het maaiveld komen grotendeels overeen met het DHM. Alle hoogtemetingen liggen tussen 30,77 en 32,09 m TAW. De diepte van het archeologisch vlak ten opzichte van het maaiveld bedraagt gemiddeld 60 cm. Door de hoge graad van versterking kon er echter maar op enkele locaties een natuurlijk bodemniveau vastgesteld worden.

Figuur 16. TAW-metingen maaiveld.

Figuur 17. TAW-metingen archeologisch vlak 1.

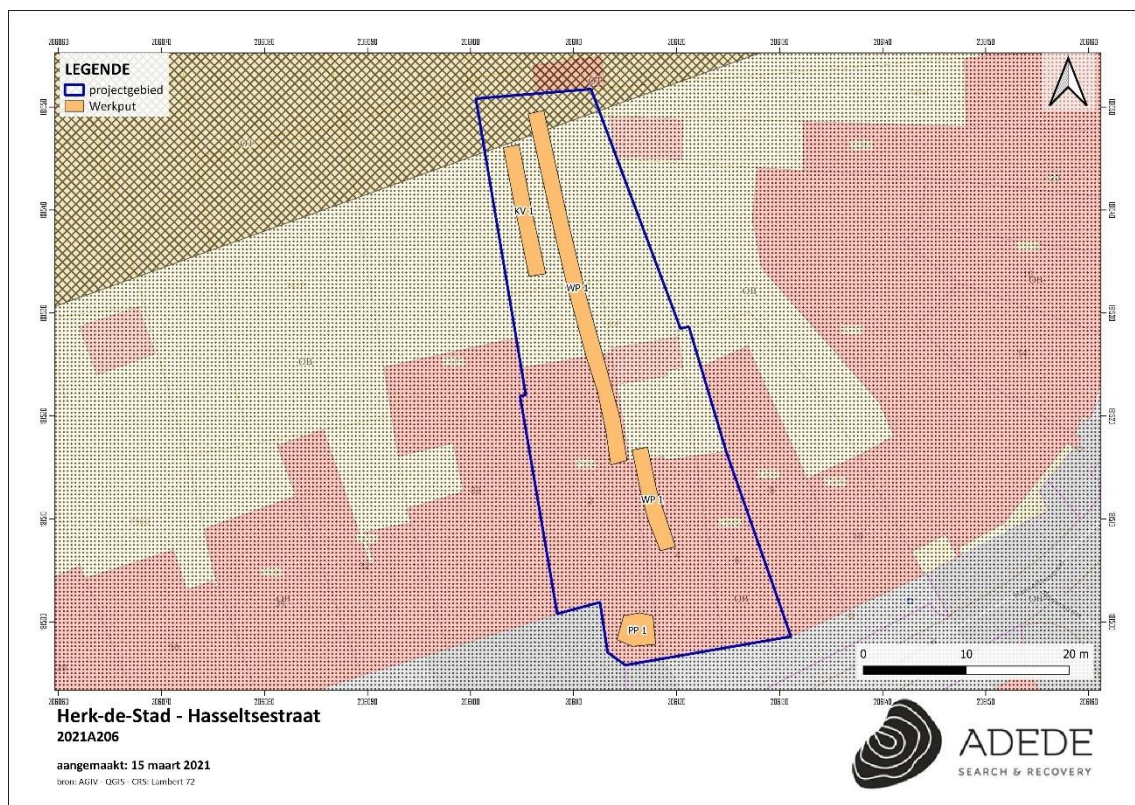

Figuur 18. TAW-metingen archeologisch vlak 2 (boven) en vlak 3 (onder).

4.2.5.2 Stratigrafie en bodemopbouw

Bodemtypekaart¹³

Binnen het projectgebied wordt zowel een OB- als een OT-bodemserie aangeduid. De OB-bodemserie betreft een bebouwde zone en wordt in het grootste gedeelte van het projectgebied aangetroffen. De OT-bodemserie betreft sterk vergraven gronden en bevindt zich enkel ter hoogte van de noordelijke grens van het projectgebied. Beide bodemseries vertonen een bodemprofiel dat door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd kan zijn.

Figuur 19. Situering van het onderzoeksgebied en de aangelegde sleuven op de bodemtypekaart.

¹³ Van Ranst E. & Sys C., 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000), Laboratorium voor Bodemkunde, Gent.

Bodemopbouw

De ervaring op het terrein toont aan dat wat op de bodemtypekaart wordt weergegeven sterk overeenkomt met wat op het terrein werd herkend: sterk verstoorde en vergraven bodems door het ingrijpen van de mens. Aan de hand van de werkputten en profielkolommen was het mogelijk om het projectgebied in twee bodemgroepen in te delen:

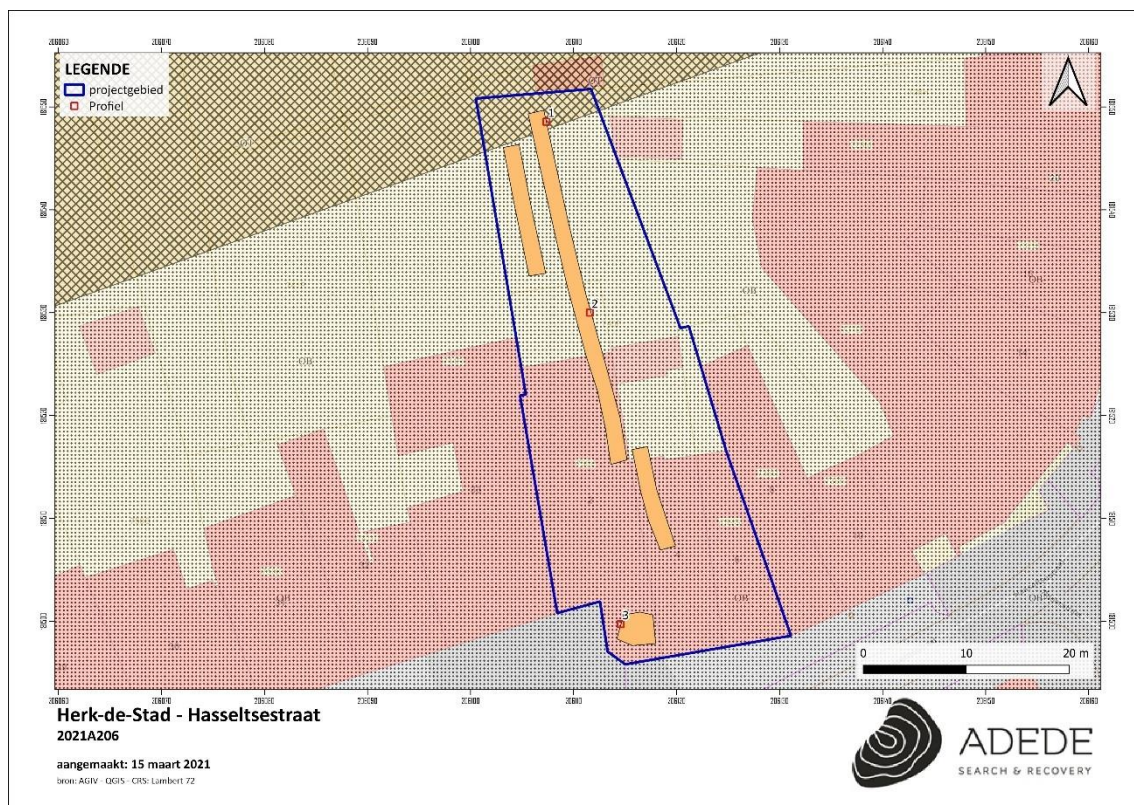
- Sterk vergraven bodems: deze bodemgroep wordt teruggevonden ter hoogte van de onbebouwde zones en vertoont verschillende Ap-horizonten (lagen) met daaronder een geelgrijze C-horizont op een diepte van ca. 60 tot 70 cm ten opzichte van het maaiveld. Deze diepte van natuurlijk niveau komt overigens goed overeen met opgravingen uitgevoerd aan de nabij gelegen Lazerijstraat¹⁴, Silverijstraat¹⁵ en Ridderstraat¹⁶ (al deze gebieden liggen op ongeveer gelijke hoogte wat betreft TAW maaiveld). Op zeer veel locaties bleek deze horizont reeds vergraven te zijn in een recent verleden.
- Verstoorde bodems: binnen deze bodemgroep, bestaande uit een opeenvolging van verschillende Ap-horizonten met een grote hoeveelheid puin, werd de oorspronkelijke moederbodem niet langer aangetroffen. Deze werd mogelijk verstoord door de bouw van de huizen en de daarbij horende kelders.

De aangetroffen oppervlakkige en diepe verstoringen, werden waarschijnlijk veroorzaakt door de bouw en afbraak van de voormalige gebouwen en de daarbij horende kelders. In deze verstoringen werden vaak recent te dateren indicaties als steenkoolresten en cementbrokken aangetroffen.

¹⁴ Reygel & Driesen 2018, 22

¹⁵ Claessen & Devroe 2011, 7

¹⁶ Vynckier 2013, 14

Figuur 20. Overzichtkaart bodemprofielen op bodemtypekaart

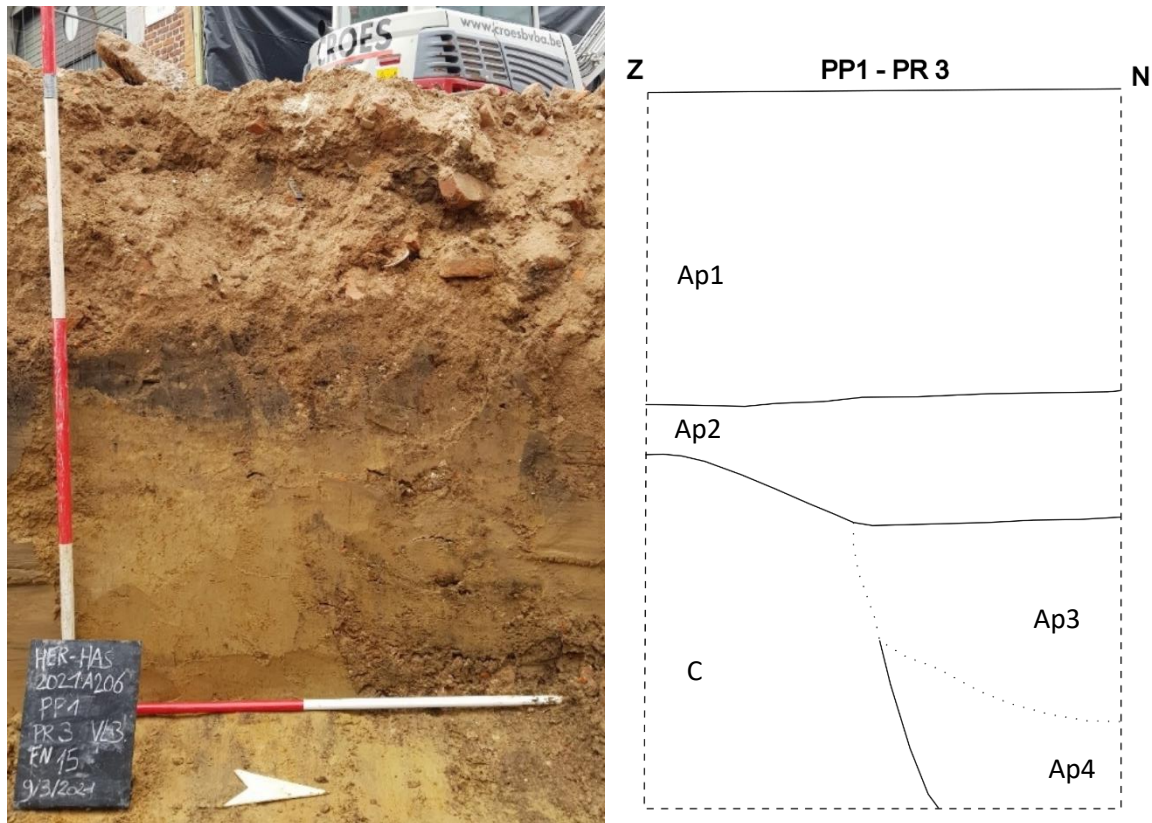
Figuur 21. Profiel 1.

Profiel 1	
Horizont	Beschrijving
Ap1	Donkerbruin tot zwart lemig zand vermengd met plantenwortels en puinfragmenten
Ap2	Zwart lemig zand met een grote hoeveelheid puin (cement, baksteen)
Ap3	Donkerbruin tot zwart lemig zand met fragmenten cement, baksteen en steenkool.
Ap4	Bruin lemig zand met cement en baksteenfragmenten
C	Grijsbruin lemig zand

Figuur 22. Profiel 2.

Profiel 2	
Horizont	Beschrijving
Ap1	Grijsbruin lemig zand
Ap2	Oranjebruin lemig zand vermengd met puinfragmenten
Ap3	Puinpakket met zwart grind
Ap4	Donkerbruin lemig zand met baksteen- en puinfragmenten
Ap5	Puinpakket met (bak)stenen en grove cementfragmenten
Ap6	Donkerbruin lemig zand met puinfragmenten (cement en baksteen)

Figuur 23. Profiel 3.

Profiel 3	
Horizont	Beschrijving
Ap1	Puinpakket met bakstenen
Ap2	Donkerbruin tot zwart lemig zand vermengd met puinfragmenten (kalkmortel en baksteenstukjes)
Ap3	Bruin tot geelbruin heterogeen los lemig zand vermengd met puinfragmenten (insteek recente kelder)
Ap4	Puinpakket met stenen (insteek recente kelder)
C	Geelbruin lemig zand

4.2.5.3 Sporenbestand

Er werden vier sporen geregistreerd tijdens het proefsleuvenonderzoek: twee muurfragmenten en twee verkleuringen in het vlak. De meeste relevante archeologische sporen werden aangetroffen in de proefput aan de straatzijde.

In de overige delen van de sleuven werden voornamelijk recent te dateren lagen aangetroffen. Deze verstoringen gingen steevast dieper dan de aanwezige moederbodem, die zowel in het noorden als in het zuiden van het terrein aanwezig was op een diepte van ongeveer 60-70cm. Deze moederbodem moet overigens beschouwd worden als het laatste archeologische relevante niveau.

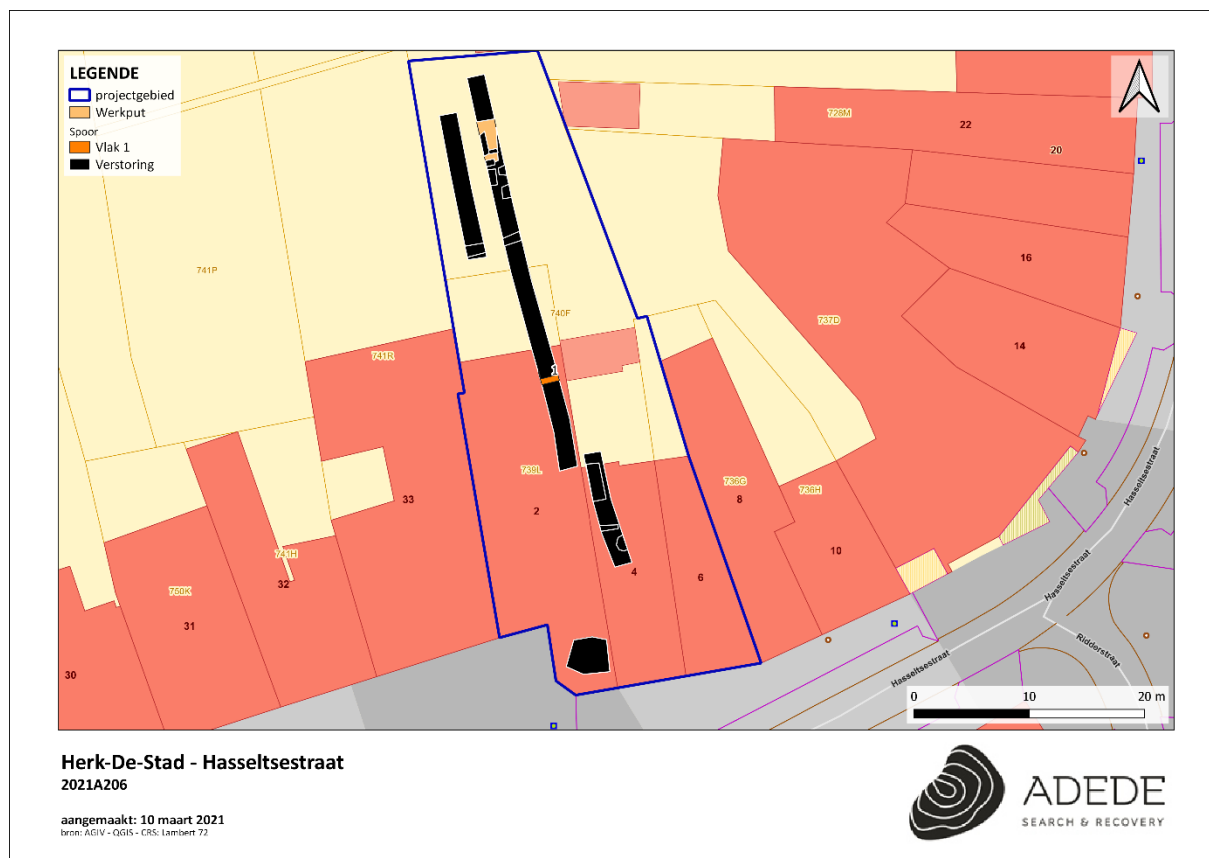
In deze lagen bleken voornamelijk zaken als steenkool, recent te dateren glazen flessen, cementbrokjes en baksteen aanwezig te zijn. Centraal op het terrein werd overigens ook nog een betonnen waterput aangetroffen. Bij deze put kon geen duidelijk insteek/vergraving van de lagen herkend worden.

Er is getracht om door deze verstoringen heen te graven, maar dit bleek door de hoge grondwaterstand en het instabiele profiel niet mogelijk (bij elke poging stortte het profiel vrijwel onmiddellijk in). De vergravingen bleken zich echter minstens nog 50cm dieper te bevinden.

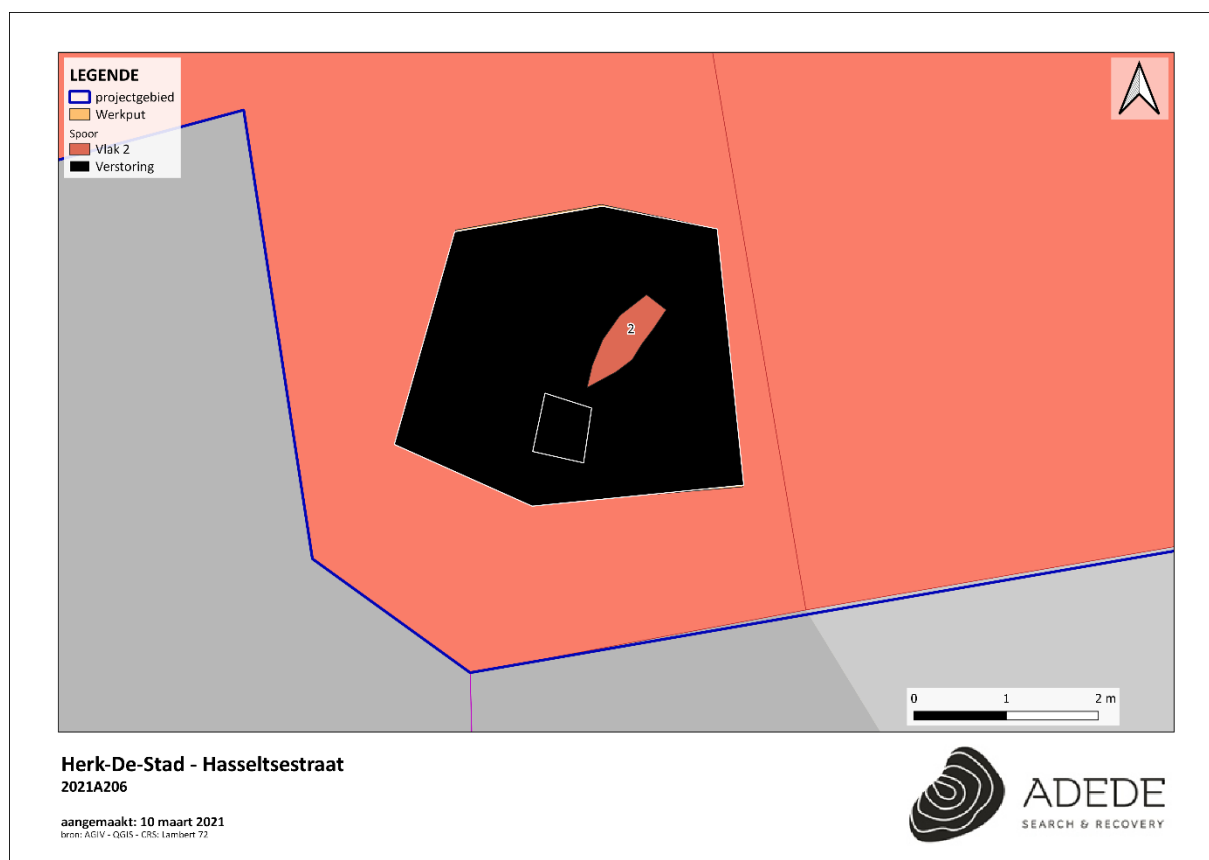
Het bleek dan ook absoluut niet veilig om de sleuf nogmaals geheel te verdiepen tot een niveau onder het niveau van de top van de moederbodem.

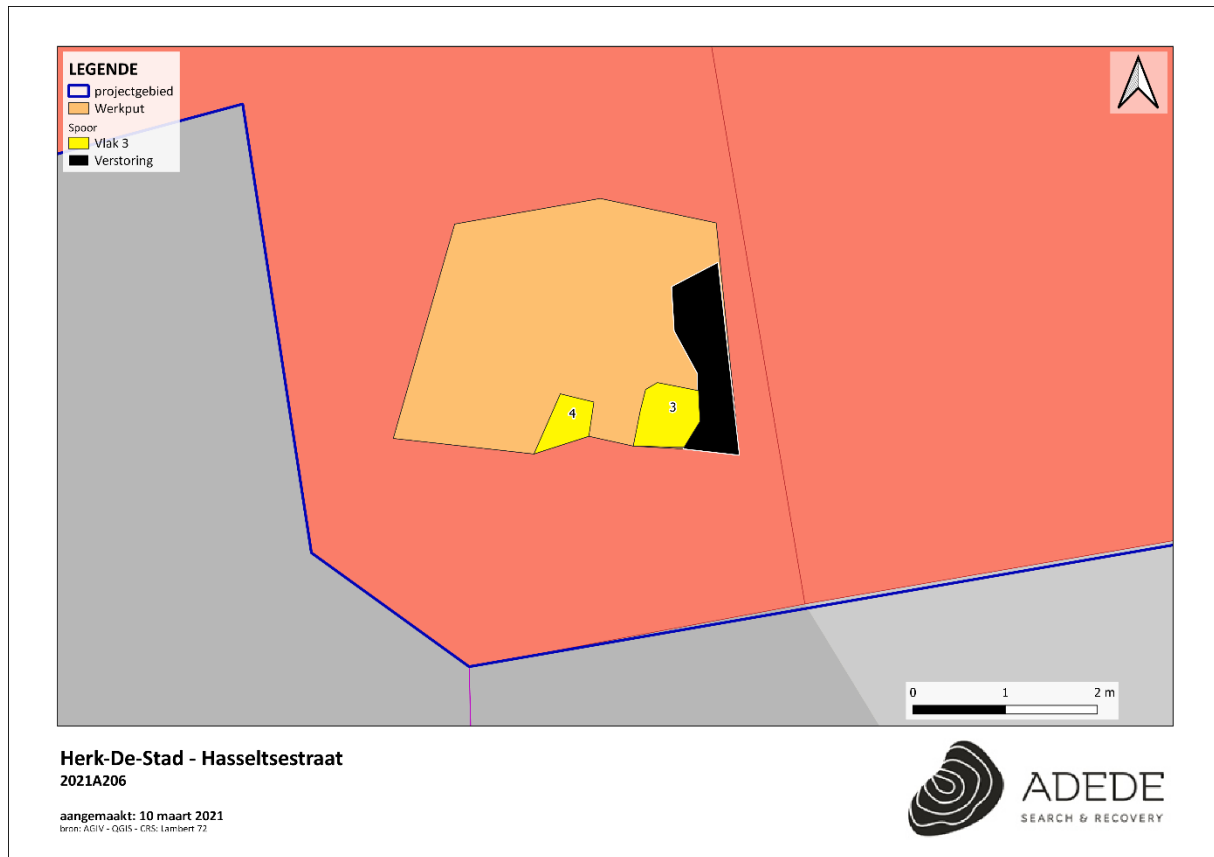
Figuur 24: Voorbeeld van vergraving (links: recent te dateren flessen en cementpuin; Rechts: werkfoto van betonnen put centraal op het terrein)

Figuur 25: Allesporenkaart archeologisch vlak 1.

Figuur 26: Allesporenkaart archeologisch vlak 2.

Figuur 27: Allesporenkaart archeologisch vlak 3.

Sporen

Spoor 1 en 4 betreffen telkens fragmenten van een muur.

Spoor 1 bevindt zich ter hoogte van de overgang tussen de bebouwde en niet-bebouwde zone en is vermoedelijk van recente oorsprong. De muur werd opgebouwd met behulp van oranje bakstenen (formaat 17 x 8 4,5cm) een witgrijze, zeer harde cementmortel, die in afwisselden lagen van koppen en strekken werden gelegd. Deze muur is ten vroegste in de late 19de eeuw te dateren.¹⁷

¹⁷ Le Noir L., 2017, p. 60.

Figuur 28: Spoor 1

Het andere muurfragment, spoor 4 in proefput 1, is vermoedelijk ouder te dateren. Hier werd gebruik gemaakt van bakstenen van 25,5 x 12 x 4,5cm groot en een losse, gele kalkmortel op zandbasis. De afmetingen van deze baksteen lijken sterk op lokale stenen geproduceerd in Sint-Lambrechts-Herk (24 x 11,5 x 6cm) uit de 19^e eeuw.¹⁸ Het moet opgemerkt worden dat er geen referenties werden gevonden voor oudere baksteenformaten in de regio en dat het dus mogelijk is dat de stenen en het bijbehorende spoor ouder zijn. Het muurfragment was in ieder geval erg slecht bewaard, slechts een klein fragment van 5 baksteenlagen kon herkend worden in het derde aangelegde vlak.

De bovenzijde van dit muurfragment werd reeds gedeeltelijk zichtbaar binnen vlak 2 van de proefput op een diepte van ca. 1,1 m ten opzichte van het maaiveld. Het is pas bij de aanleg van het volgende vlak dat de bakstenen tevoorschijn kwamen op een diepte van ca. 1,5 m ten opzichte van het maaiveld. Vermoedelijk werden de hoger gelegen bakstenen reeds verwijderd bij een eerdere vergraving.

¹⁸ Le Noir L., 2017, p. 32.

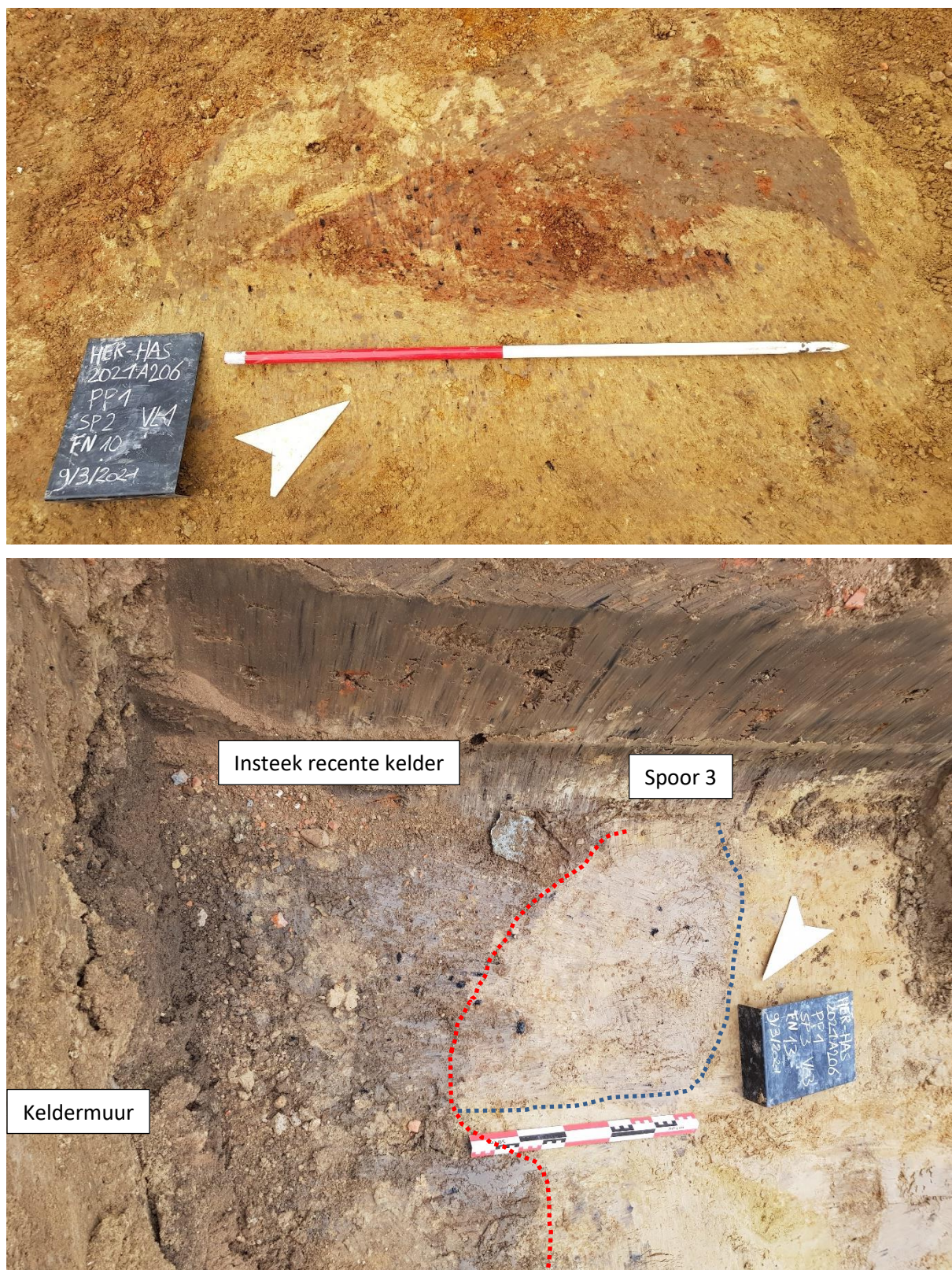
Figuur 29: Spoor 4

Binnen proefput 1 werden nog twee andere sporen aangetroffen: spoor 2 (ter hoogte van vlak 1) en spoor 3 (ter hoogte van vlak 3).

Spoor 2 betreft een vlek verbrande leem met een roodbruine verkleuring en een grote hoeveelheid houtskool. De vorm is zeer onregelmatig en duidelijk vergraven en verstoord door recentere bodemactiviteiten. De vondst die hierbij werd aangetroffen (vondst 2) bevestigt deze hypothese.

Spoor 3 bestaat uit licht tot donkergrijze leem met verschillende houtskoolfragmenten. Ook dit spoor is onderhevig geweest aan een vergraving. Het gaat vermoedelijk om de restant van een kuil. Er was geen dateerbaar materiaal in aanwezig.

Doordat de proefput vlak naast de huidige kelders gelegen is, is de kans reëel dat de aangetroffen sporen onderhevig zijn geweest aan een vergraving tijdens de aanleg van deze kelders en de bovenliggende gebouwen. Bijgevolg is de bewaringstoestand van deze sporen van slechte aard.

Figuur 30: Spoor 2 (boven) en spoor 3 (onder).

Verstoringsen

Buiten de reeds vermelde sporen bevatte het projectgebied ook een grote hoeveelheid aan verstoringen. Deze werden reeds aangehaald.

Het gaat hier vooral om vergravingen van de bodem (waarin vooral steenkoolresten, cementstukjes, baksteenpuin en recent te dateren flessen te vinden waren), alsook muurresten van bvb. een recente, gecementeerde afvalbak, een nog watervoerende waterput (in cement en baksteen), een betonnen waterput en enkele resten van de voormalige bebouwing.

Deze bebouwing met bijhorende kelders en aanhorigheden heeft dus duidelijk reeds voor een grote verstoring in het bodemarchief gezorgd in een recent verleden (vermoedelijk vanaf de 19de eeuw).

Figuur 31: Voorbeelden van verstoringen binnen het projectgebied.

4.2.5.4 Datering en interpretatie

De bodemopbouw op het terrein bleek grotendeels overeen te komen met wat de bodemtypekaart voorspelde: een sterk vergraven en verstoorde bodem.

De moederbodem (C-horizont) werd in het noorden en het zuiden van het onderzoeksgebied op een hoogte van ongeveer 60 cm onder het bestaande maaiveld aangetroffen. Dit laatste relevante archeologische niveau bleek echter veelvuldig vergraven te zijn geweest in een recent verleden.

Door dit grote aantal verstoringen over het gehele projectgebied is het mogelijk en zelfs waarschijnlijk dat een aantal sporen reeds verdwenen zijn. In de aangelegde proefput werden bvb. nog wel enkele sporen aangetroffen, maar deze bleken slecht bewaard te zijn.

Behalve de verstoringen vastgesteld in de werkputten moet ook vermeld worden dat een groot deel van het terrein reeds vergraven is bij het aanleggen van enkele recente keldervolumes, die tot 1,95m de bodem verstoord hebben en die een zeer groot deel van de zijde langs de Hasseltsestraat innemen.

De kans dat bij verder onderzoek archeologisch relevante sporen worden aangesneden is dus eerder klein te noemen.

4.2.5.5 Beantwoorden onderzoeksvragen

- **Welke zijn de waargenomen bodemhorizonten (beschrijving en duiding)?**

Binnen het projectgebied werd voornamelijk een opeenvolging van verschillende puinrijke lagen (Ap-horizonten) aangetroffen. Op een aantal locaties kon er toch nog een geelbruine C-horizont worden waargenomen op een diepte van ca. 60-70 cm ten opzichte van het maaiveld.

- **In hoeverre is de bodemopbouw intact?**

Het gehele projectgebied is sterk onderhevig geweest aan vergravingen en verstoringen, wat leidde tot grote puinconcentraties op verscheidene dieptes.

- **Op welke diepte(s) zit het archeologisch vlak?**

Het laatste relevante archeologische vlak, ter hoogte van de moederbodem, is op 60-70cm onder het maaiveld gelegen. Hierboven werden nergens archeologische relevante lagen en/of sporen aangetroffen. Sporen die lager gelegen waren bleken slechts bewaard te zijn.

- **Wat is de relatie tot de bodem en de eventuele archeologische sporen?**

De vele recente vergravingen hebben er waarschijnlijk voor gezorgd dat een groot deel van het archeologisch ensemble verloren is geraakt.

- **Zijn er archeologische sporen en/of vondstenconcentraties aanwezig binnen de grenzen van het projectgebied? Indien ja, wat is de afbakening hiervan in tijd en ruimte?**

Er konden binnen het projectgebied een tweetal archeologisch relevante sporen aangetroffen worden, namelijk een restant van een kuil en een stukje van een muur. Deze werden allebei aangetroffen in het zuidwesten van het onderzoeksgebied, binnen de aanlegde proefput. Deze sporen konden niet precies gedateerd worden.

- **Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?**

De aangetroffen sporen zijn over het algemeen gezien slecht bewaard. Dit door de latere bebouwing en aanleg van aanhorigheden binnen het terrein.

- **Zijn er sporen uit één of meerdere periodes aanwezig?**

De sporen konden door een gebrek aan in situ vondsten niet nauwkeurig gedateerd worden.

- **Is verder archeologisch onderzoek nodig? Zo ja, welke zones komen in aanmerking voor het vervolgonderzoek?**

Door de grote hoeveelheid aan verstoringen binnen het projectgebied, wordt er geen verder archeologisch onderzoek aangeraden.

5 Synthese

5.1 Besluit gespecialiseerd publiek

5.1.1 Archeologische waardering

In opdracht heeft ADEDE in maart 2021 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op de terreinen gelegen aan de Hasseltsestraat 2-4-6 in Herk-de-Stad. Het onderzoek werd uitgevoerd naar aanleiding van de geplande bouw van een appartementsblok met ondergrondse parkeergarage en de heraanleg van de braakliggende achterliggende zone. Deze ingreep betekent immers een bedreiging voor het aanwezige bodemarchief.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek bleek de bodemopbouw op het terrein grotendeels overeen te komen met wat de bodemtypekaart voorspelde: sterk verstoorde en vergraven bodems. Door het grote aantal verstoringen over het gehele projectgebied is het mogelijk dat de eertijds aanwezige, oudere sporen en structuren, reeds verdwenen zijn. De enkele sporen die werden aangetroffen bleken eerder slecht bewaard te zijn. Daarenboven wordt een groot deel van het onderzoeksgebied ingenomen door recente keldervolumes, die tot 195cm in de bodem werden ingegraven. Deze volumes bezetten het grootste deel van de zone langsheen de Hasseltsestraat. Ook deze kelders hebben vermoedelijk reeds een groot deel van het archeologische archief vernield.

De aanwezige sporen bestaan uit twee muurfragmenten (waarvan één recent), verbrande leem en een kuil. Gezien dit de enige aangetroffen sporen zijn, kan gesteld worden dat de maximale kenniswinst van het onderzoeksgebied reeds bereikt is. Bijgevolg zou verder onderzoek van het terrein weinig tot geen kenniswinst opleveren en wordt dit niet als nuttig beschouwd.

5.1.2 Potentieel tot kennisvermeerdering en afweging verder onderzoek

Gelet op het feit dat de relevante sporen bestaan uit één muurfragment en enkele verkleuringen en verstoringen binnen het gehele projectgebied werden aangetroffen, lijkt verder archeologisch onderzoek weinig opportuun en zal dit enkel leiden tot beperkte kennisvermeerdering. Verder onderzoek zou zodus weinig archeologische meerwaarde kennen en ook vanuit kostenbatenperspectief niet te verantwoorden zijn. Bijgevolg acht ADEDE bvba voor dit onderzoeksgebied verder onderzoek niet noodzakelijk.

5.2 Besluit breed publiek

Uit het proefsleuvenonderzoek dat ADEDE bvba uitvoerde, blijkt dat zich binnen het onderzochte terrein zich slechts drie bewaarde sporen schuilhouden. Tijdens het onderzoek werden, behalve een muurfragment, verbrande leem en een kuil, geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. Bijgevolg acht ADEDE bvba verder onderzoek dan ook niet noodzakelijk.

6 Bibliografie

Literatuur:

- Claessen J., & Devroe A., 2011. Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Herk-De-Stad Silverijserstraat, ARCHEBO rapport 2011/09
- De Cuyper W., Vander Ginst V., 2020. *Archeologienota: Het project aan de Hasselstsestraat 2, 4 en 6*, Studiebureau Archeologie bvba, Tienen.
- De Groote K. 2014: 'Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late Middeleeuwen 10de-16de eeuw. Deel 1', *Relicta Monografieën 1*, Brussel.
- Le Noir, L., 2017. *Materialen en technieken in historische metselwerkconstructies tussen 1830 en 1945*. Gent.
- Reygel P. & Driesen P. 2018. Archeologische opgraving aan de Lazerijstraat te Herk-de-Stad, ARON bvba rapport 611
- Stenvert, R., 2012. *Biografie van de baksteen: 1850-200*. Zwolle.
- Van Ranst E. en Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor Bodemkunde, Gent.
- Vanvinckenroye, W., 1991. *Gallo-Romeins aardewerk van Tongeren*. Hasselt.
- Vynckier G., 2013. *Rapportage toevalsvondst: Ridderstraat 1, Herk-De-Stad (prov. Limburg)*, Brussel

Onlinebronnen:

- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>
- <https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/>.
- <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>
- <http://www.geopunt.be/>
- <http://belgica.kbr.be>
- <https://cai.onroerenderfgoed.be>
- <http://www.ngi.be>
- http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf
- http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cplI63204_nl.html
- <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/15649>

7 Fotolijst proefsleuvenonderzoek

N°	Spoor/sporen	Wp	Vlak	Wind- richting	Aard		Omschrijving/extra info	Datum
					Vlak aard	Profiel aard		
0001	PR 1	1	1	ZW		X		09/03/2021
0002	OV 1	1	1	NW	X			09/03/2021
0003	PR 2	1	1	ZW		X		09/03/2021
0004	OV 2	1	1	NW	X			09/03/2021
0005	SP 1	1	1	O	X			09/03/2021
0006	OV 2	1	2	NW	X			09/03/2021
0007	OV 1	KV 1	1	ZO	X			09/03/2021
0008	OV 3	1	1	NW	X			09/03/2021
0009	OV 1	PP 1	1	ZW	X			09/03/2021
0010	SP 2	PP1	1	NW	X			09/03/2021
0011	OV 2	PP 1	2	NW	X			09/03/2021
0012	OV 3	PP 1	3	W	X			09/03/2021
0013	SP 3	PP 1	3	ZW	X			09/03/2021
0014	SP 4	PP 1	3	ZW	X			09/03/2021
0015	PR 3	PP 1	3	W		X		09/03/2021

8 Sporenlijst proefsleuvenonderzoek

Spoor	WP	Vlak	Afmetingen (cm)			TAW (m)	Vorm	Kleur		Vulling	Inclusies		Interpretatie	Datering
			L	B	D			K1	K2		I1	I2		
0001	1	1	98		61			Rood		Baksteen			Muur (baksteen)	
0002	PP1	1	120	45			Onregelmatig	Rood	Bruin	Leem	Houtskool		Verbrande leem - vergraven	
0003	PP1	2	64	60			Rechthoekig?	Grijs		Leem	Houtskool		Kuil? - vergraven	
0004	PP1	2	40	40	30		Rechthoekig	Rood		Baksteen			Fundering	

9 Lijst van figuren

Figuur 1. Onderzoeksgebied tijdens het proefsleuvenonderzoek: zicht op gesloopte gebouwen (links) en zicht op achtertuin (rechts).	10
Figuur 2. Onderzoeksgebied tijdens het proefsleuvenonderzoek: kelder aan straatkant.....	11
Figuur 3: Bestaande en recente gedateerde kelders op het terrein.....	12
Figuur 4. Voorgesteld sleuvenplan volgens PVM. (boven) en uitgevoerd sleuvenplan (onder).	17
Figuur 5: Wijziging geplande sleuven (groen) ter hoogte van kelders.....	18
Figuur 6: Werkput 1.....	19
Figuur 7: Proefput 1: vlak 1 (boven) en vlak 2 (onder).....	20
Figuur 8. Proefput 1: vlak 3.	21
Figuur 9: Kijkvenster 1.....	21
Figuur 10: Vondstlocaties op GRB met aanduiding sporen.....	23
Figuur 11: Foto vondst 2.....	23
Figuur 12: Foto vondst 3.....	24
Figuur 13: Vondst 1 (boven) en vondst 4 (onder).	25
Figuur 14. Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m.....	27
Figuur 15. Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m.....	28
Figuur 16. TAW-metingen maaiveld.....	29
Figuur 17. TAW-metingen archeologisch vlak 1.....	29
Figuur 18. TAW-metingen archeologisch vlak 2 (boven) en vlak 3 (onder).	30
Figuur 19. Situering van het onderzoeksgebied en de aangelegde sleuven op de bodemtypekaart... ..	31
Figuur 20. Overzichtskaart bodemprofielen op bodemtypekaart	33
Figuur 21. Profiel 1.	34
Figuur 22. Profiel 2.	35
Figuur 23. Profiel 3.	36
Figuur 24: Voorbeeld van vergraving (links: recent te dateren flessen en cementpuin; Rechts: werkfoto van betonnen put centraal op het terrein)	37
Figuur 25: Allesporenkaart archeologisch vlak 1.....	38
Figuur 26: Allesporenkaart archeologisch vlak 2.....	38
Figuur 27: Allesporenkaart archeologisch vlak 3.....	39
Figuur 28: Spoor 1	40
Figuur 29: Spoor 4	41
Figuur 30: Spoor 2 (boven) en spoor 3 (onder).	42
Figuur 31: Voorbeelden van verstoringen binnen het projectgebied.....	43

